

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

Турмис Ольга Вячеславівна

УДК 81'36.(811.111.+ 811.161.2)

ВИСЛОВЛЕННЯ З ЧАСТКОВОЮ АБО НУЛЬОВОЮ ПРЕДИКАЦІЄЮ

10.02.15 – загальне мовознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, доцент
Форманова Світлана Вікторівна,
Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
професор кафедри української та зарубіжної літератур.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Жаборюк Олена Анатоліївна,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
професор кафедри граматики англійської мови;

кандидат філологічних наук, доцент
Сазикіна Тетяна Павлівна,
Одеський національний морський університет,
доцент кафедри професійної англійської мови.

Захист дисертації відбудеться «31» березня 2017 р. о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.05 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65045, м. Одеса, вул. Єврейська, 25.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «01» березня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Дружина Т. А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Одним з перспективних напрямів лінгвістичних студій ХХІ ст. є семантико-структурний синтаксис, який комплексно вивчає багатоаспектну сутність мовних явищ у їхній взаємодії в мовленні, для пояснення якої системно використовує функціональний, когнітивний, психолінгвістичний підходи. Актуальним завданням семантико-структурного синтаксису на сучасному етапі є дослідження *висловлень з частковою або нульовою предикацією (ВЧ/НП)*, які посідають особливе місце в процесі комунікації. В даній роботі під висловленням з частковою або нульовою предикацією (ВЧ/НП), автор розуміє пунктуаційно завершені фрагменти письмового мовлення, об'єднуючою рисою яких є абсолютна відсутність структури предикації або її експлікованість у неповному вигляді.

Попри те, що в мовознавстві значною мірою вивчено складені на основі структури предикації висловлення реченневої структури, ВЧ/НП в сучасній лінгвістиці все ще перебувають на периферії теоретичних і практичних граматик. Окремі різновиди таких побудов вивчаються у різних мовах як засоби вираження модальності або як одиниці синтаксичної фразеології задля виявлення їх прагматико-комунікативного або експресивного потенціалу (наприклад, Н. М. Абакарова, С. В. Андрєєва, А. С. Бутусова, Н. Є. Іванілова, О. П. Каркошко, О. Г. Мініна, Л. Л. Нейленко, Н. В. Реукова, В. В. Стрибіжев, І. Є. Фісенко, М. П. Чуріков, Т. М. Яблокова). В англійській мові дослідники аналізували формально-граматичну організацію та семантику певних різновидів «непредикатних речень» (А. К. Корсаков, І. Б. Морозова, В. Г. Александрова, Н. П. Архіпова). У синтаксисі української мови докладно описані модальні та семантичні особливості речень, які термінологічно позначаються як односкладні та неповні речення (С. П. Бевзенко, П. С. Дудик, А. П. Загнітко, М. У. Каранська, Л. П. Литвин, О. Д. Пономарів, Л. В. Прокопчук, Г. В. Семеренко, К. Ф. Шульжук); разом з тим, І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська наголошують на низці невирішених проблем стосовно явищ, що постають об'єктом нашої розвідки. Оскільки дотепер системно і комплексно всі різновиди ВЧ/НП сукупно не досліджувалися ані в англійській, ані в українській мовах і не слугували об'єктом зіставлення, невирішеними залишаються теоретичні проблеми визначення місця різновидів ВЧ/НП в класифікації типів речень, встановлення їх синтаксичного статусу як одиниць мови чи мовлення – речення чи висловлення (односкладного чи двоскладного, повного або неповного).

Зазначене свідчить про **актуальність** обраної теми дослідження, яка зумовлена потребами сучасного мовознавства у встановленні синтаксичного статусу, сутнісних характеристик та місця різновидів ВЧ/НП у класифікаціях синтаксичних явищ англійської та української мов на основі системного і комплексного аналізу та опису їх синтаксичної структури, комунікативної та референційної семантики, а також особливостей їх функціонування в

англомовній та україномовній художній прозі ХХІ століття. Актуальним у руслі сучасних тенденцій розвитку лінгвістичної теорії є і виявлення кореляції між різновидами ВЧ/НП та реченням, з'ясування глибинних (семантико-когнітивних) причин такої кореляції у заломленні крізь призму взаємодії мислення, мови та мовлення.

Дослідження виконано у річищі одного із сучасних напрямів лінгвістики – семантико-структурного синтаксису і теоретично спирається на праці видатних лінгвістів вітчизняних та зарубіжних наукових шкіл, зокрема: Л. С. Бархударова, Ф. С. Бацевича, М. Я. Блоха, Ю. О. Левицького, В. Г. Гака, Н. В. Гуйванюка, П. С. Дудика, А. П. Загнітка, В. А. Звєгінцева, Г. О. Золотової, Б. О. Ільша, М. П. Кочергана, Ю. А. Левицького, І. І. Мещанінова, В. З. Панфілова, О. Д. Пономаріва, С. І. Потапенка, А. М. Приходька, О. І. Смирницького, Н. Ю. Шведової, які зробили значний внесок у розвиток теорії речення-висловлення. Використані також узагальнені результати емпіричних наукових розвідок аспектів речення, а саме структури та інтонації як показників форми – праці Ю. П. Бойко, В. В. Бурлакової, І. Р. Вихованця, П. С. Дудика, О. А. Жаборюк, А. П. Загнітка, Т. М. Корольової, В. П. Малащенко, О. М. Образцової, Г. Г. Почепцова, Т. П. Сазикіної, Л. М. Фіногіної та ін.; публікації стосовно семантики одиниць мови Н. Д. Арутюнової, С. Д. Кацнельсона, Т. П. Ломтева, М. В. Нікітіна, О. В. Падучевої, Ю. С. Степанова тощо; дослідження історичного розвитку окремих різновидів речення (І. Р. Буніятова, І. С. Шевченко); праці І. М. Колегаєвої, Т. М. Корольової, В. А. Кухаренко, В. Я. Мізецької, А. М. Науменка, Г. І. Приходько, А. М. Приходька, О. А. Семенюка та ін., що визначають роль речення в тексті та дискурсі.

ВЧ/НП у роботі описано як комплекс параметрів структури, семантики, функціонування, виявлена кореляція яких пояснюється з урахуванням надбань психолінгвістики (Т. В. Ахутіна, М. Гарман, В. І. Карасік) та когнітивістики (О. П. Воробйова, В. З. Демьянков, О. С. Кубрякова, С. А. Жаботинська, О. Ю. Карпенко, Ю. В. Красиков, В. Крофт, Р. В. Ленекер, О. О. Селіванова, Р. М. Фрумкіна, Р. Джекендофф, В. Еванс, С. Пінкер, Н. Хомський).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» з теми «Дослідження поетики художнього твору та проблем компаративістики» (номер державної реєстрації 0114U007156). Автором досліджувалися висловлення з частковою або нульовою предикацією з метою встановлення їх синтаксичного статусу, ролі та місця у системі синтаксису англійської та української мов. Тема дисертації затверджена вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол від 30.06.2016 р. № 13).

Мета роботи полягає у визначенні статусу та місця ВЧ/НП у сучасних англійській та українській мовах на основі з'ясування їх спільних (інтегральних, ізоморфних) та мовно-специфічних (диференційних, аломорфних) характеристик.

Заявлена мета передбачає виконання таких **завдань**:

- встановити в англійській та українській мовах спільні та мовно-специфічні параметри функціонування, структури і змісту різновидів ВЧ/НП;
- визначити синтаксичний статус досліджуваних явищ;
- зіставити характеристики різновидів ВЧ/НП та співставити їх із відповідними характеристиками повного речення;
- виявити, як корелюють між собою різновиди досліджуваних ВЧ/НП та повне структуро-предикаційне речення.

Об'єктом дослідження є висловлення з частковою або нульовою предикацією, які функціонують в текстах англо- та україномовної художньої прози ХХІ століття.

Предметом аналізу обрано особливості структури, змісту та прагматико-комунікативних характеристик висловлень з частковою або нульовою предикацією в англійській та українській мовах.

Матеріал дослідження склали фрагменти, дібрані методом суцільної наскрізної вибірки з автентичної англомовної та україномовної художньої прози ХХІ ст. (по 10 творів, 10000 тис. фрагментів, відповідно). Обсяг корпусу фактичного матеріалу відповідно до закону нормального розподілу визначено за критерієм мінімальної кількості достатньої вибірки. Отримані результати є статистично обґрунтованими і достовірними на 98,58% для англійської та на 95,63% для української мов.

Методологія і методи дослідження. Методологія дослідження базується на принципах наукового пізнання (об'єктивності, діалектичної єдності форми та змісту, загального та часткового, комплексності й системності, розгляду явища у його розвитку); провідними для дослідження є також принципи *антропоцентризму, експансіонізму, двовекторності, функціоналізму та експланаторності.*

Обраний в роботі *системний* підхід до об'єкту дослідження, спрямований на його вивчення у єдності форми, змісту і функції, зумовив вибір загальнонаукових та спеціальних методів у застосуванні комплексної методики лінгвістичного аналізу. Виявлення та систематизацію емпіричного матеріалу дослідження здійснено за допомогою *гіпотетико-дедуктивного* та *індуктивного* методів. Методи *контекстуального* та *трансформаційного аналізу* застосовано комплексно для диференціації різновидів ВЧ/НП, виявлення характеристик їхнього змісту. Інвентаризація елементної бази у різновидах ВЧ/НП здійснена за допомогою методу *компонентного аналізу* висловлення, на основі якого проведено *моделювання* структури різновидів ВЧ/НП. Комплексне застосування методів *зіставного, контекстуального* та *трансформаційного* аналізу дозволило здійснити класифікування різновидів ВЧ/НП, а також виявити та інтерпретувати системоутворюючі відношення між різновидами ВЧ/НП та реченням. На кожному етапі дослідження

застосовано *зіставний* та *описовий* методи із залученням *імовірнісно-статистичного аналізу* емпіричних даних.

Наукова новизна роботи полягає у розв'язанні актуальної мовознавчої проблеми встановлення ролі і місця висловлень з частковою або нульовою предикацією в системі синтаксису сучасних англійської та української мов.

Вперше сукупності різновидів ВЧ/НП в англійській та українській мовах досліджено як системи; виявлено, зіставлено та описано структурні, комунікативні та семантичні властивості різновидів ВЧ/НП; на основі систематизації характеристик ВЧ/НП визначено їхній синтаксичний статус як одиниць мовлення – висловлень. *Уперше* виявлено кореляцію між параметрами форми та змісту різновидів ВЧ/НП, систематизація яких на основі зіставлення із реченням-моделлю (одиницею мови) *вперше* представлена як мовно-мовленнева парадигма. *Науковою новизною* характеризується і запропонована гіпотеза стосовно залежності вживання в англійській та українській мовах різновидів ВЧ/НП від ступеню абстрагування та алгоритму сприйняття певного фрагменту дійсності індивідуальною та колективною свідомістю мовців. *Підтвердження та подальшого розвитку* набули теорія логіко-динамічної граматики у плані визначення ролі висловлення і речення у взаємодії мислення, мови та мовлення; теорія синтаксису англійської та української мов.

До обґрунтування причин виявлених характеристик досліджених різновидів ВЧ/НП *вперше* застосовано інтегративний підхід, комплексну методику визначення і зіставлення функціональних, структурних та змістових параметрів ВЧ/НП різного типу. *Вперше* в англійській та українській мовах систематизовано лінгвістичні та встановлено референційні параметри розмежування структуро-предикаційного речення-висловлення та різновидів ВЧ/НП.

Теоретичне значення роботи зумовлене можливостями використання висунутих в роботі теоретичних положень та отриманих практичних результатів у загальному мовознавстві й теоретичній граматиці, зокрема англійської та української мов для визначення синтаксичного статусу та характеристик різновидів речення (висловлення), для систематизації, класифікації і моделювання різноструктурних речень (висловлень). Запропоновані в роботі принципи виявлення парадигматичних відношень між реченням-висловленням та різновидами ВЧ/НП можуть бути застосовані в загальному мовознавстві та лінгвокогнітивістиці при розкритті взаємодії мислення, мови й мовлення, в типологічному мовознавстві для виявлення спільного й відмінного у синтаксичних явищах англійської та інших мов.

Практична значущість дисертації полягає у можливості впровадження основних її положень у нормативні курси загального мовознавства (розділи «Грамматика. Синтаксис»), курси з теоретичної та практичної граматики англійської та української мов (розділи «Синтаксис. Просте речення», «Способи вираження граматичних значень», «Синтаксична структура та змістові параметри речення», «Грамматичне значення», «Словосполучення і речення»), теорії й практики перекладу (розділ «Трансформаційні

перетворення тексту при перекладі»). Отримані в роботі результати й висновки можуть скласти основу спецкурсів з теоретичної та практичної граматики англійської та української мов, стати основою для подальших наукових розвідок проблем синтаксису.

Апробацію основних положень і результатів дослідження здійснено на 14 наукових і науково-практичних конференціях, з них тринадцять – міжнародні, зокрема: «Мова як світ світів: поетика і грамика текстових структур» в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (9-10 листопада 2011 р., м. Київ); XXI Міжнародна наукова конференція «Мова та культура» Київський державний університет імені Тараса Шевченка (27-29 вересня 2012 р. м. Київ); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Современная филология: теория и практика» (18 листопада 2012 р., м. Одеса); Міжнародна наукова конференція «Почепцовські читання» (25-27 вересня 2013 р., м. Київ); VII Міжнародна науково-практична конференція «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (18-19 квітня 2013 р., м. Острогоз); Міжнародна конференція «Пріоритети германського і романського мовознавства» Східноєвропейський національний університет (5-6 червня 2013 р., м. Луцьк); IV, V та VII Міжнародні науково-практичні конференції пам'яті д.ф.н. професора А. К. Корсакова «Лінгвістична теорія і практика: історичне надбання, актуальні проблеми та перспективи розвитку» в Міжнародному гуманітарному університеті (2-3 листопада 2011 р., 30 листопада 2012 р., 26-27 листопада 2013 р., м. Одеса); 7-а Міжнародна наукова конференція «Слово, высказывание, текст в когнитивном, прагматическом и культурологическом аспектах» в Челябінському державному університеті (21-23 травня 2014 р., Росія, м. Челябінськ); I та II міжнародні науково-практичні конференції Modern Vectors Of Science And Education Development In China And Ukraine (травень 2015 р., травень 2016 р., Одеса-Харбін); II міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі» (16-17 травня 2016 р., м. Одеса); щорічні звітні науково-практичні конференції викладацького складу Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова та Міжнародного гуманітарного університету (2011 – 2014 р., м. Одеса).

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження викладено у 18 наукових публікаціях: 1 монографії (у співавторстві), 8 одноосібних статтях у фахових виданнях, визначених МОН України, 7 статтях у виданнях, які додатково розкривають наукові результати дисертаційного дослідження, з яких 3 – у зарубіжних наукових виданнях, 2 публікаціях навчально-методичного характеру.

Особистий внесок здобувача у написаній у співавторстві монографії дисертантці належить аналіз та систематизація фактичного матеріалу, теоретичне обґрунтування отриманих результатів.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження загальним обсягом 232 сторінок (текст дисертації становить 187 стор.) складається зі

вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної наукової та довідкової літератури (394 позиції) і джерел ілюстративного матеріалу (21 позиція). Робота містить 22 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання наукової розвідки, представлено джерела фактичного матеріалу, зазначено методи дослідження, розкрито новизну отриманих результатів, окреслено теоретичне й практичне значення дисертації, наведено відомості про апробацію роботи.

У першому розділі «**Теоретична база дослідження висловлень з частковою або нульовою предикацією**» проаналізовано підходи, що склалися в лінгвістиці щодо розгляду різновидів ВЧ/НП, трактування їх статусу та місця в класифікаціях типів речень.

Огляд теоретичних джерел виявив значну неузгодженість термінів стосовно сукупності досліджуваних нами синтаксичних явищ, певний різнобій у тлумаченні обсягу прикладів, які можна віднести до кожного окремого або спільного явища. Факт вживання одних і тих самих термінів у граматичній теорії є спільною рисою для обох мов; кореляція ж між самими термінами і явищами, позначуваними ними, є мовно-специфічною. Це свідчить про неусталеність синтаксичної теорії щодо визначення переліку, різновидів та природи одно- та багатокomпонентних висловлень, які взагалі не експлікують структуру предикації або експлікують її у неповному вигляді. Невирішеною залишається і низка загальнотеоретичних проблем стосовно досліджуваних явищ, зокрема: визначення їх місця в класифікаціях речень, встановлення їх синтаксичного статусу як одиниць мови чи мовлення – речення чи висловлення (односкладного або двоскладного, структурно та семантично повного або неповного); а також наявності або відсутності системоутворюючих відношень між реченням та різновидами таких синтаксичних побудов. Зазначене обґрунтовує актуальність дослідження.

З метою визначення статусу досліджуваних синтаксичних явищ в роботі було зіставлено характеристики термінологічних понять *речення* та *висловлення* у структурному, функціональному, семантичному, комунікативному планах. Оскільки в лінгвістиці ці терміни часто вживаються як варіативні, в роботі систематизовано й уточнено критерії їх протиставлення. При диференціюванні мови і мовлення сучасна лінгвістика вважає речення одиницею мови, схемою-моделлю, на базі якої утворюються висловлення – одиниці мовлення. Звідси робимо висновок, що основою речення-моделі (одиниці мови) є структура предикації, яка у висловленні (одиниці мовлення) може бути *експлікованою повністю, частково* або *взагалі не експлікованою*. Тоді в акті комунікації функціонує не речення, а висловлення (структуроване або неструктуроване), яке і характеризується предикативністю (категорією, яка традиційно трактується як така, що

співвідносить зміст речення з дійсністю і формує речення як комунікативну одиницю).

Акцентуючи увагу на факті експлікованості/неексплікованості у досліджуваних мовленнєвих фрагментах саме структури предикації як констатуючої синтаксичної властивості речення, а також можливості її відновлення у повноті дихотомії, сукупність різновидів таких побудов у нашому дослідженні позначаємо як **висловлення часткової або нульової предикації (ВЧ/НП)** відновлюваного або невідновлюваного типу.

У другому розділі «**Методологічні засади дослідження висловлень з частковою або нульовою предикацією**» висвітлено сучасні вимоги щодо методологічного інструментарію лінгвістичного дослідження; встановлено принципи, визначено методи та методика відбору, аналізу та систематизації мовного матеріалу.

Методологічним підґрунтям дослідження ВЧ/НП вважаємо взаємодію мислення, мови та мовлення, зокрема, керуємося положеннями уведеної у науковий дискурс О. А. Жаборюк теорії логіко-граматичної динаміки про сутність і роль у розвитку цієї взаємодії співвідносних із мовленням та мовою двох форм мислення – предикативності та предикації.

За О. А. Жаборюк, *предикативність* – «суцільна, неструктурована, аморфна, неясна» форма мислення на рівні уявлень. Предикативність у широкому розумінні ширша за предикацію і включає її, виступаючи двома формами мислення одночасно; у вузькому розумінні власне предикативність індивідуальна, конкретна, виявляється у вербальних і невербальних знаках.

Предикація – загальна абстрактна дискретна структурована (суб'єкт + предикат) форма усвідомлення дійсності на рівні думок, «доступ» до якої у мозку людини пролягає лише через предикативність і виявляється лише у вербальній комунікації.

Оскільки взаємодія мислення, мови та мовлення є динамічною, робимо *гіпотетичне* припущення про роль ВЧ/НП у цій взаємодії: а) вигуки та первісні слова-висловлення є елементами первісного мовлення і як такі – засобом вираження первісної предикативності; б) розвиток мислення і мовлення поступово сприяє утворенню системи мови і виокремленню структури предикації (моделі речення) для втілення структурованого мислення; в) подальший розвиток мислення уможливорює мовленнєве варіювання на основі наявності в індивідуальній і колективній свідомості мовців єдиних понять про об'єкти, явища і процеси дійсності, а також відповідних елементів системи мови для їх номінування, – зокрема, моделі повного речення. Мовленнєве варіювання на рівні синтаксису виявляється, зокрема, і у відході від обов'язкового експлікування повної структури предикації – тобто, у вживанні різновидів висловлень з частковою або нульовою предикацією.

Онтологічно зумовлений зв'язок мислення, мовлення і мови дає підстави *гіпотетично* припустити, що неструктуровані і структуровані висловлення та речення (як засоби вербалізації форм мислення – синкретичного уявлення та структурованої думки) утворюють єдину систему – *мовно-мовленнєву*

парадигму, елементи якої об'єднані предикативністю та предикацією із відповідними формами їх вербалізації: словом, синтаксичною структурою, реченням-моделлю.

У розділі розроблено комплексну методикау дослідження, яка передбачає чотири взаємодоповнюючих етапи аналізу ВЧ/НП: їх структури (план вираження), прагматико-комунікативного змісту та референтної семантики (план змісту); виявлення кореляції між формою та змістом ВЧ/НП (взаємодія плану змісту з планом вираження); встановлення наявності системного взаємовідношення між різновидами ВЧ/НП у порівнянні до структуро-предикаційного речення. На всіх етапах дослідження відповідні приклади з обох мов аналізуються, систематизуються, моделюються, класифікуються, зіставляються і описуються паралельно; виявляються спільні (ізоморфні) для двох мов та відмінні (аломорфні) параметри функціонування, структури, змісту ВЧ/НП.

Спираючись на наявні в джерелах описи та класифікації типів речення, у роботі ми визначили критерії диференціювання різновидів ВЧ/НП, методикау встановлення їх характеристик та синтаксичного статусу; розробили принципи систематизації і запропонували власну класифікацію ВЧ/НП (за структурою, комунікативним типом, прагматико-комунікативним змістом).

Вирішуючи проблему структурно-семантичної неповноти/повноти ВЧ/НП через можливість/неможливість відновлення гіпотетично вихідного повного речення, виділяємо ВЧ/НП *відновлюваного* та *невідновлюваного* типу, виокремлюємо групу проблематичних випадків. До *відновлюваних* відносимо «еліптичні речення» та парцеляти – ті, що шляхом трансформування можна відновити до гіпотетично вихідного повного речення. До *невідновлюваних* як до висловлень із виключно нульовою структурою предикації, яку неможливо і непотрібно відновлювати відносимо ВЧ/НП Так/Ні (згода/незгода, надалі «Так/Ні»), зови/звертання (надалі «зови»), певні комунікеми, вигуківі ВЧ/НП (корелюють із традиційним визначенням так званих, односкладних, тобто повних речень).

У третьому розділі «**Структурні та прагматико-комунікативні характеристики висловлень з частковою або нульовою предикацією в англійській та українській мовах**» проаналізовано, послідовно зіставлено і описано відповідні параметри різновидів ВЧ/НП відновлюваного та невідновлюваного типу, встановлено їх спільні та мовно-специфічні ознаки.

Ізоморфність (спільність) параметрів ВЧ/НП виявлена у домінуванні в обох мовах багатокомпонентних ВЧ/НП: 69,70% та 91,34%¹; серед багатокомпонентних – у переважанні відновлюваних ВЧ/НП (46,71% та 78,26%), а серед однокомпонентних – у переважанні невідновлюваних ВЧ/НП (53,94% та 47,80%).

Стосовно ВЧ/НП **відновлюваного** типу серед однокомпонентних (92,83% та 93,01%) та багатокомпонентних (68,53% та 80,22%) в обох корпусах прикладів домінують **еліптичні** ВЧ/НП. Сукупно одно- та

¹ тут та надалі відсоткове відношення подано у послідовності: (англійська мова та українська мова)

багатокомпонентні еліптичні ВЧ/НП складають найчисленнішу групу – майже 1/2 англомовного і більш ніж 4/5 україномовного корпусів проаналізованих випадків (46,7% та 81,32%). Для обох мов майже в усіх однокомпонентних (90,72% та 96,1%) та багатокомпонентних (92,65% та 97,18%) еліптичних ВЧ/НП характерним є експлікування елементів *групи присудка* або власне присудка, зокрема, *додатку* (*How many books by Vida Winter had I, Margaret Lea, read? – None.* (Д. Семтерфілд)), *предикативу* (*My assessment was confident. "Prophase."* (Ст. Мейє); *Як виглядали твої шанси? – Зле* (Ю. Андрухович)), *обставини* (*А поїзд коли? – Завтра, о сьомій вечора* (А. Курков)).

Незначну частку однокомпонентних (1,43% та 8,08%) і багатокомпонентних (4,12% та 12,94%) відновлюваних ВЧ/НП складають ВЧ/НП-парцеляти: *I asked if she had seen anything suspicious on Thursday evening which might be a clue. She said, "Like what?" And I said, "Like strangers. Or like the sound of people arguing."* (М. Хеддон). *У нас же зараз погода, як курс долара. Може по кілька разів на день мінятись* (А. Курков). Серед багатокомпонентних ВЧ/НП-парцелятів в обох мовах виявлено і проаналізовано випадки парцеляції гіпотетично вихідного повного не тільки простого, а й складного і еліптичного речень; випадки апозитивного відношення між парцелятом(тами) та елементом або частиною речення-бази, що передує парцеляту(ам). Наприклад: *It has four moods. Happy, sad, cross and concentrating* (М. Хеддон). *Рятуй нас, Боже, від неспання в цю пору! Час зради й брехні.* (Е. Кононенко).

Невідновлювані ВЧ/НП в обох корпусах прикладів функціонують як однокомпонентні (39,68% та 27,06%) або багатокомпонентні (60,32% та 72,94%).

Однокомпонентні невідновлювані ВЧ/НП в обох мовах представлені 8 прагматико-комунікативними різновидами, 7 з яких виявили ізоморфізм у параметрах форми та вживання. Найчастотнішим з них є ті, що висловлюють згоду/незгоду (69,23% та 36,23%), виражені «словами-реченнями» Так/Ні (*Yes. That is correct.* (Ст. Мейє); *Що, бив? – Ні* (А. Курков)), прислівниками (*Exactly...; Maybe. But not like that* (Н. Гейман); *Hungry? – Sure.* (Ст. Мейє); *Ви вже обрали собі тему дипломної? – Звичайно* (Ю. Винничук); *Точно* (С. Жадан)), іменниками (*But will you permit me to ask a question about the story? – Of course* (Х. Хосейні); *Добро, – погодився Ігор.* (А. Курков)), вигуками (*Okay! Okay! I heard you!* (Н. Гейман); *Ти в банку? – Угу.* (А. Курков)).

Інші різновиди засвідчують спільну тенденцію низхідної частотності вживань у такій послідовності: зови (14,43% та 19,09%): *Гей! Ти не забудь, що у мене за два тижні день народження!* (А. Курков); *Voldemort! Harry! Harry?* (Дж. Роулінг); *Голдо! Голдо! Голдо!* (Ю. Винничук); – Старий! *Ти хоч закушуй!* (А. Курков); комунікеми (8,38% і 13,05%): *Dazed, he picked up the receiver. "Hello?"* (Д. Браун); *I smiled. "Thanks."* (Ст. Мейє); *Вибачте нам. – Вибачаю* (Е. Кононенко); номінативні (4,28% та 11,11%): *Beginnings; Arrival* (Д. Семтерфілд); *Марат* (С. Жадан); *Даруся* (М. Матіос); спонукальні

(0,49% та 0,72%): Shh. Are they going to kill us? Papa? Shh. (К. МакКарті); Where are they? <...> Well? Where are they? (Н. Гейман); Ну?! Ти мені покажеш? (А. Курков); **питальні** (0,25% та 0,72%): But how many of them know who you are? Еh? (Н. Гейман); Уявляєш? Ніч у мавзолеї! Темрява, ти і Ленін! Га? (А. Курков); **вагання** (0,18% та 0,97%): Заждіть хвилику, не кваптеся. – Шо? (Ю. Винничук); But if what he said is true then does it make you a sinner, Baba? – “Нтт.” – Baba crushed an ice cube between his teeth (Х. Хосейні); Це не має нічого спільного з вашим зацікавленням. – Гм. То ви не шукаєте карти дна Карпатського моря? (Ю. Винничук).

Багатокомпонентні невідновлювані ВЧ/НП – це висловлення, у межах яких може бути наявним **один** прагматико-комунікативний **різновид ВЧ/НП** (17,99% та 18,01%): **ВЧ/НП-зов** (Mr. Langdon? (Д. Браун); Hey, Chad! Hey, pal! (Н. Гейман), You! The Nazara! Hey, you! (Х. Хосейні); Гей, шановні! Гей, лейтенантик! Гей, брюнетик! (А. Курков)), **ВЧ/НП-вокатив** (My boy! Poor Dezdemon! (Дж. Юдженидес); Goodness gracious! (Ст. Мейє) (Така молода... Кажуть, через трагічне кохання. (Ю. Винничук); Бідна тота Марія... (М. Матіос); А йдіть! (Ю. Винничук)), **ВЧ/НП-Так/Ні** (Yes, perhaps... (Д. Браун); Don't you ever get tired of lying? – Not in the slightest. (Н. Гейман); Але Прага і 68-й рік – це передусім інша стійка історична конотація... Так, абсолютно; І саме в цьому потязі тобі стало якось незабутньо добре? – Та де там! Швидше незабутньо зле (Ю. Андрухович)), **ВЧ/НП-комунікатив** (Thank goodness (Д. Семтерфілд); Sorry to have to disturb you. – Let me be. (Н. Гейман); Вибачте нам. (Е. Кононенко) А йдіть! (Ю. Винничук); То й що з того? Та ну! До дідька його! (А. Курков)), або можуть одночасно поєднувати **декілька** з вказаних прагматико-комунікативних **різновидів ВЧ/НП** (68,97% та 65,23%): Good night, Laura; Okay, girl Sam. (Н. Гейман); Так, дякую; Вибачте, я на хвилику...; О, дякую; Ну, з Богом!; Дякую, синочку (А. Курков); Гей, хлопче, не туди!; Гей, зачекай! (А. Курков).

Аломорфність (відмінність) параметрів ВЧ/НП простежена у різному якісно-кількісному відношенні спільних показників та у наявності властивостей, характерних виключно для української мови. В цілому, у способах вираження змісту висловлення синтаксис української мови виявлено значно багатшим і більш різнобарвним.

Для **англійської мови** є характерними: 1) **більша** частотність вживань однокомпонентних ВЧ/НП, зокрема однокомпонентних невідновлюваних ВЧ/НП Так/Ні; 2) **більша** частотність випадків варіативного трактування синтаксичного статусу мовленнєвого фрагменту, зокрема трактування формально номінативного речення як еліпсу та/або парцеляту.

Для **української мови** є характерними: 1) **ширший** спектр частин мови, які функціонують як однокомпонентні невідновлювані ВЧ/НП; 2) **ширша** варіативність індивідуальних моделей багатокомпонентних **ВЧ/НП-вокативів** (Ой, піду, піду, – зітхнула бабуня, – маю завтра три похорони. – Агой! – сплеснув у долоні пан Кнофлик. – Аж три! Яке щастя!; Ярош не стримався від здивованого окрику: – Ха! Він уже й до вас дістався? (Ю. Винничук); Господи! Яка смакота! (А. Курков)).

Мовно-специфічною є **типологія поєднань** різновидів ВЧ/НП у межах єдиного багатоконпонентного висловлення. Для **англійської мови** характерним є поєднання ВЧ/НП-Так/Ні з а) вигуками-вокативами (38,04%), б) комунікемами (9,45%), в) зовами (25,50%), а також поєднання комунікема із зовами (19,89%). Натомість для **української мови** характерне поєднання комуникативів із а) вокативами (38,57%), б) Так/Ні (32,41%), в) зовами (16,44%).

Виключно в українській мові:

1) у статусі однокомпонентного невідновлюваного **ВЧ/НП** функціонують: **прикметник** (*Ти певен, що ти цього справді хочеш?* – Певен. (Ю. Андрухович)), **дієслово** (*Зможеш?* – Спробую, – кинув Колян. (А. Курков)), **займенник** (*Вам того ксьондза треба, що з бородою, і в мантії? Той, що високий чорний капелюх носить?* – допитувався Славко. – Той-той... (М. Матіос)) – **ВЧ/НП-Так/Ні**; **прикметник** (*Орчику! Ріднесенький!* (Ю. Винничук); *Дурна!!! Дурна, а цюці не хочеш?* (М. Матіос)) – **ВЧ/НП-зов**; **дієслово** (*Дякую. Досить, досить мені,* – запротестував він (А. Курков)) – **ВЧ/НП-комунікема**; **частка** (*Оце!!!!* (О. Забужко)) – **номінативне ВЧ/НП**;

2) в текстах творів домінують ВЧ/НП та складні речення, в яких не експліковано підмет (такий підмет засвідчено у попередньому контексті) – це так звані односкладні, переважно означено-особові речення.

Засвідчені нами проблематичні випадки розглянуто наступним чином:

а) на основі контекстуального та трансформаційного аналізу і етимології обґрунтовано еліптичний статус ВЧ/НП-комунікема і спонукальних ВЧ/НП;

б) ВЧ/НП, що за формальною ознакою кваліфікуються як «номінативні речення» (традиційно «односкладні», тобто «невідновлювані»), в результаті контекстуального, компонентного та трансформаційного аналізу виявили зв'язок із попереднім контекстом, що, відповідно, допускає їх одночасне трактування як еліпсису і/або парцеляту (тобто, відновлюваних). У роботі такі фрагменти віднесено до випадків варіативного трактування.

в) ВЧ/НП, яке представляє собою поєднання іменникового і віддієслівного (дієприкметникова або герундіальна фраза) або адвербіального словосполучень, трактується як формально номінативне з постпозитивним атрибутивним модифікатором або як так званий «субстрат» (вторинна структура предикації). «Субстрати» вважаються рудиментами прадавнього мовлення, що втілюють фрагменти синкретичного мислення первісної людини.

У четвертому розділі «**Змістові характеристики різновидів висловлень з частковою або нульовою предикацією**» для зареєстрованих у двох мовах різновидів ВЧ/НП, безвідносно до їх компонентного складу, виявлено, описано та систематизовано комунікативну і референційну семантику, обґрунтовано наявність предикативності та предикації; встановлено синтаксичний статус. Визначено, що когнітивно та онтологічно зумовленими є форми ВЧ/НП та кореляція структурно-семантичних параметрів різновидів ВЧ/НП і повного речення. Виявлено та теоретично

обґрунтовано системність відношення між ВЧ/НП і повним реченням. Всі описані в даному розділі закономірності є **ізоморфними** для обох мов.

Встановлено, що комунікативна семантика *відновлюваних* ВЧ/НП пов'язана, перш за все, із комунікативним типом відповідних вихідних речень, а для *невідновлюваних* ВЧ/НП вона, зокрема, визначає відповідні прагматико-комунікативні різновиди ВЧ/НП.

Стосовно референційної семантики ВЧ/НП виявлено наступне.

Для ВЧ/НП *відновлюваного* типу (еліптичні, парцеляти) референційну семантику визначено нами виключно через семантику гіпотетично вихідного речення, оскільки ці різновиди ВЧ/НП трактуються нами як похідні від таких речень. За умови, що елементи, експліковані в еліптичному ВЧ/НП та ВЧ/НП-парцеляті, є обов'язковими у відповідних вихідних реченнях. Такі ВЧ/НП виражають імпліцитне граматичне значення гіпотетично вихідного речення – опосередковану мисленням людини через думку співвіднесеність речення із певним типом елементарного процесу. Залежно від гіпотетично вихідного речення, таким ВЧ/НП притаманні конкретна пропозиція, модус та предикативність в широкому розумінні (включно із предикацією, яка в ВЧ/НП може бути експлікованою частково). Поза кореляцією із гіпотетично вихідним реченням, такі ВЧ/НП не виражають і частини граматичного значення речення та не характеризуються ані предикацією, ані предикативністю. При варіативному трактуванні ВЧ/НП *відновлюваного* типу їх семантичні характеристики тлумачаться відповідно.

Для ВЧ/НП *невідновлюваного* типу референційну семантику як співвіднесеність із типом процесу визначити проблематично. Разом з тим, встановлено наступне.

1. ВЧ/НП-вигуки та невідновлювані номінативні ВЧ/НП не асоціюються із реченнями (структурами предикації). Функціонування цих різновидів ВЧ/НП засвідчує, що, сприймаючи фрагмент дійсності, свідомість мовця мисленнєво ще не структурує і не усвідомлює його як певного типу процес. ВЧ/НП-вигук – безпосередня мовленнєва реакція мовця на ситуацію, сприйняту його свідомістю синкретично.

Номінативне іменне ВЧ/НП, називаючи об'єкт спостереження, імпліцитно виражає модальну зв'язку «є наявним, дійсним». Нами встановлено, що найчастотніше (72,62%) референтами таких ВЧ/НП виступають явища чи об'єкти, сприйняті мовцем-персонажем перцептивно – побачені, почуті, відчуті на дотик. Референтом номінативного ВЧ/НП-«субстрату» є об'єкт та його ознака/дія. Граматичне значення таких номінативних ВЧ/НП визначаємо як попередник референції через думку-судження до процесу-не-відношення.

Для ВЧ/НП-вигуків та номінативних ВЧ/НП характерна предикативність у вузькому розумінні: вона ще не пов'язана із предикацією – структурованим мисленнєвим та мовленнєвим представленням ситуації як процесу певного типу. Це – предикативність первісна (синкретична, «допредикаційна»). Водночас, наявність різновидів номінативних ВЧ/НП та їх структура свідчать і про поступовий розвиток первісної предикативності у напрямку до

логічності та структурування. Тому слово і непредикаційне словосполучення визнаємо мовними моделями ословеснення такої первісної предикативності.

2. Інші різновиди ВЧ/НП невідновлюваного типу (Так/Ні, зови, комунікеми, спонукальні), як виявлено дослідженням, так чи інакше пов'язані із повними реченнями. Виражаючи певний ступінь згоди/заперечення істинності фактуального змісту того речення, на яке воно є відповіддю, ВЧ/НП Так/Ні асоціюється із повною структурою предикації та пропозицією відповідної попередньої репліки. ВЧ/НП-комунікеми етимологічно походять від повних речень і зберігають відповідну семантику. Спонукальні ВЧ/НП та ВЧ/НП-зови можуть бути трансформованими у речення-висловлення із підметом. Пропозиція таких реплік залишається імпліцитною, модус – є експліцитним. Тому названі ВЧ/НП є своєрідною конденсованою формою представлення не тільки суб'єктивної модальності, а й референційної семантики відповідної повної або імпліцитної структури предикації. Лаконічність форми таких ВЧ/НП є результатом мисленнєвого структурування сприйнятої свідомістю мовця ситуації та подальшого абстрагування від неї. Предикативність, характерна для таких ВЧ/НП, базується на структурі предикації, тому включає її. Це – логічна, структурована предикативність у широкому розумінні. Оскільки задля її вербалізації використовуються моделі вербалізації первинної предикативності (слово, словосполучення), у роботі її названо вторинною.

Відсутність єдиної сутнісної форми-моделі для досліджених різновидів ВЧ/НП підтверджує наше гіпотетичне припущення, що вважати їх моделями мовного рівня немає підстав. Усі різновиди ВЧ/НП належать мовленню, а не мові, є висловленнями, а не реченнями.

Нами виявлено, що структурно-семантичні характеристики різновидів ВЧ/НП певною мірою корелюють між собою та із характеристиками повного речення. Для всіх різновидів ВЧ/НП притаманною є предикативність (первинна/вторинна). Їх переважна більшість структурно або семантично пов'язана із реченням як базовою мовною моделлю. Це підтверджує і обґрунтовує нашу гіпотезу стосовно того, що ВЧ/НП та речення утворюють єдину систему – *мовно-мовленнєву парадигму*. Ядром цієї парадигми є повне речення-висловлення. Відношення між елементами парадигми встановлюємо, розмістивши різновиди ВЧ/НП та речення-висловлення на одній вісі, у відповідності до ступеню абстрагування від фрагменту дійсності, асоційованого із висловленням: ВЧ/НП-вигук, номінативне ВЧ/НП (іменне / віддієслівне / «субстрат»), повне речення-висловлення, ВЧ/НП-парцелят, еліптичне ВЧ/НП, ВЧ/НП-комунікема, ВЧ/НП-зов, ВЧ/НП-Так/Ні. Ця лінійна послідовність зумовлена онтологічно і відбиває закономірності пізнання: від простого спостереження (через виокремлення і структурування фрагментів дійсності) до теоретичного осмислення (усвідомлення мисленнєвого образу фрагменту у формі судження, яке ословеснюється у формі речення). І зрештою – до мовленнєвого варіювання на основі цього речення. Таким чином, дослідження підтверджує циклічність взаємодії діади «первісна предикативність – предикація – сучасна форма предикативності» //

«первісне (синкретичне) мовлення – мова – сучасне мовлення» (теорія ЛГД). Спостережене нами варіювання та стрімке зростання частотності вживання різновидів ВЧ/НП (зокрема ВЧ/НП-субстратів) в художній прозі ХХІ ст. свідчить про повернення на новому витку мислення знову до предикативності – вторинної предикативності.

ВИСНОВКИ

В дисертації, на основі комплексного дослідження функціонування, структурних та змістових характеристик висловлень з частковою або нульовою предикацією в англійській та українській мовах, запропоновано *нове* розв'язання актуальної мовознавчої проблеми – встановлення синтаксичного статусу та визначення ролі й місця ВЧ/НП у системі синтаксису мови. Дослідження підтвердило запропоновану гіпотезу щодо наявності онтологічно зумовлених системоутворюючих відношень між різновидами ВЧ/НП та повним структуро-предикаційним реченням.

1. Основними **спільними** для англійської та української мов (**ізоморфними**) **структурними та прагматико-комунікативними** характеристиками ВЧ/НП вважаємо наступні.

За можливістю відновлення гіпотетично вихідного речення ВЧ/НП є *відновлюваними* (еліптичні, парцеляти) або *невідновлюваними* (Так/Ні, зови, комунікеми, номінативні, вигуківі). За кількісним складом і відновлювані, і невідновлювані ВЧ/НП є одно- або багатокomпонентними.

При збільшенні експлікованого компонентного складу ВЧ/НП виявляють тенденцію до зниження частотності вживань. При цьому збільшується імовірність статусу такого ВЧ/НП як відновлюваного, а також імовірність неоднозначності трактування статусу ВЧ/НП та його елементів.

За частотністю вживань переважають багатокomпонентні ВЧ/НП; зокрема серед багатокomпонентних – *відновлюваних* ВЧ/НП, а серед однокomпонентних – *невідновлюваних*.

У групі ВЧ/НП *відновлюваного* типу в одно- та багатокomпонентних висловленнях домінують еліптичні ВЧ/НП, в яких типово експлікованими є власне присудок або елемент(ти) групи присудка.

Незначну кількість одно- та багатокomпонентних висловлень *відновлюваного* типу складають ВЧ/НП-парцеляти, які подекуди виявляють апозитивне відношення з елементом або частиною речення-бази; останнє відновлюється до гіпотетично вихідного повного речення не тільки простого, а й складного, і еліптичного.

У групі *невідновлюваних* ВЧ/НП однокomпонентні представлені 8 прагматико-комунікативними різновидами, найчастотнішим з яких є Так/Ні при низхідній частотності вживань інших різновидів у такій послідовності: зови, комунікеми, вокативні, номінативні, спонукальні, питальні, вагання.

Багатокomпонентні *невідновлювані* ВЧ/НП переважно представлені: а) висловленнями, у межах яких одночасно поєднуються декілька прагматико-комунікативних різновидів ВЧ/НП; б) ВЧ/НП, компоненти яких

складають один прагматико-комунікативний різновид, найтипівіше – ВЧ/НП-зов, ВЧ/НП-вокатив, ВЧ/НП-Так/Ні.

2. **Аломорфність** структурних та прагматико-комунікативних параметрів ВЧ/НП простежена у різному якісно-кількісному відношенні спільних показників та у наявності властивостей, характерних виключно для української мови. Диференціація параметрів виявлена у наступному:

а) мовно-специфічною є типологія поєднань різновидів ВЧ/НП у межах єдиного багатокomпонентного висловлення. Для англійської мови характерним є поєднання Так/Ні з вигуками-вокативами, комунікемами, зовами; поєднання комунікем і зовів. Натомість для української мови характерне поєднання комунікативів із вокативами, Так/Ні, зовами;

б) в українській мові менша, порівняно з англійською, частотність вживань однослівних ВЧ/НП, зокрема однокомпонентних Так/Ні; менше випадків варіативності трактування;

в) виключно в українській мові як однокомпонентні *невідновлювані* ВЧ/НП функціонують: прикметник, дієслово, займенник (ВЧ/НП-Так/Ні), прикметник (ВЧ/НП-зов), дієслово (ВЧ/НП-комунікема), частка (номінативне ВЧ/НП);

г) виключно в українській мові багатокomпонентні ВЧ/НП-вокативи представлені значною варіативністю індивідуальних моделей;

д) виключно в українській мові в текстах творів домінують *відновлювані* ВЧ/НП (так звані односкладні, переважно означено-особові речення) та складні речення, підмет яких експліковано лише у попередньому контексті.

В цілому, у способах вираження змісту висловлення синтаксис української мови виявлено значно багатшим і більш різнобарвним.

3. Стосовно ВЧ/НП *вперше* виявлено та проаналізовано факти: **а)** експлікації в еліптичних ВЧ/НП сполучників із гіпотетично вихідних складних речень; **б)** експлікації елементів, синтаксичний статус яких (і ВЧ/НП в цілому) трактується варіативно; **в)** парцеляції гіпотетично вихідного еліптичного та складного речення; **г)** аппозитивного відношення між парцелятами та елементами або частинами гіпотетично вихідного речення-бази. Запропоновано нове трактування цих фактів.

Варіативність інтерпретації і трактування одно- та багатокomпонентних ВЧ/НП (або їх компонентів) свідчить про збільшення змістової ємності синтаксичних побудов «зі скороченою синтаксичною структурою». Чим лаконічніше форма висловлення, тим ширшим є коло її застосування у типових ситуаціях. Лаконічність форми та змістову ємність таких ВЧ/НП вважаємо результатом абстрагування високого рівня

4. **Змістові характеристики** висловлень з частковою або нульовою предикацією виявлено виключно **ізоморфними, спільними** для досліджуваних англійської та української мов.

Комунікативна семантика *невідновлюваних* ВЧ/НП визначає відповідні прагматико-комунікативні різновиди, у *відновлюваних* же ВЧ/НП вона пов'язана із комунікативним типом відповідних вихідних речень.

Референційна семантика ВЧ/НП встановлюється залежно від їх відновлюваного/невідновлюваного статусу: для *відновлюваних* – як імпліцитне граматичне значення гіпотетично вихідного речення, поза кореляцією з яким ВЧ/НП не виражає будь-якого граматичного значення і не характеризується ані предикацією, ані предикативністю; для *невідновлюваних* – залежно від різновиду ВЧ/НП. *Відновлюваним* ВЧ/НП притаманна предикативність у широкому розумінні (включно з частково експлікованою предикацією). При варіативному трактуванні ВЧ/НП відновлюваного типу відповідно тлумачаться і їхні семантичні характеристики.

Невідновлювані ВЧ/НП (Так/Ні, зови, комунікеми, спонукальні) референційну семантику асоційованих із ними повних речень представляють у конденсованій формі як результат мисленнєвого структурування сприйнятої свідомістю мовця ситуації та подальшого абстрагування від неї. Характерна для таких ВЧ/НП логічна, структурована предикативність у широкому розумінні базується на структурі предикації і включає її.

ВЧ/НП-вигуки та *невідновлювані* номінативні ВЧ/НП (іменні, віддієслівні, «субстрати») безпосередньо із реченням не асоціюються і характеризуються предикативністю у вузькому розумінні (первісною синкретичною, «допредикаційною» предикативністю, яка ще не пов'язана із структурованим мисленнєвим та мовленнєвим представленням ситуації як процесу певного типу). Тому граматичне значення таких ВЧ/НП встановлюємо як попередник референції через думку-судження до процесу-не-відношення (констатація наявності певного явища/об'єкта). Водночас, наявність та структура різновидів номінативних ВЧ/НП свідчать про поступовий розвиток первісної предикативності у напрямку до логічності та структурування. Слово і непередикаційне словосполучення визнаємо мовними моделями ословеснення первісної предикативності.

На відміну від речення як одиниці мови (низки моделей, конкретне лексичне наповнення яких втілює предикацію як форму мислення, ословеснюючи та конкретизуючи певну думку), ВЧ/НП за синтаксичним статусом визнаємо одиницею мовлення – нескінченим варіюванням форм, що вербалізують предикативність як форму мислення на рівні уявлень.

ВЧ/НП та речення як засоби вербалізації форм мислення – синкретичного уявлення та структурованої думки – утворюють *мовно-мовленнєву парадигму*. Ядром парадигми є повне речення-висловлення. Відношення між елементами парадигми виявлено при їх розміщенні на одній вісі, у відповідності до ступеню абстрагування від фрагменту дійсності, асоційованого із висловленням: ВЧ/НП-вигук, номінативні ВЧ/НП (іменне / віддієслівне / «субстрат»), речення (структура предикації), ВЧ/НП: парцелят, еліптичне, комунікема, зов, Так/Ні. Ця лінійна поступовість зумовлена онтологічно і відбиває закономірності пізнання: від простого спостереження, через виокремлення і структурування фрагментів дійсності, до теоретичного осмислення (тобто усвідомлення мисленнєвого образу фрагменту як судження, що вербалізується у речення) і, на його основі, до мовленнєвого варіювання цього речення.

Підтверджено положення теорії логіко-граматичної динаміки про циклічність взаємодії діади мови й мислення «первісна предикативність – предикація – сучасна форма предикативності» // «первісне (синкретичне) мовлення – мова – сучасне мовлення». Стрімке зростання частотності вживання та варіювання різновидів ВЧ/НП в художній прозі ХХІ ст., зокрема англословної, свідчать про повернення мислення на новому витку свого розвитку знову до предикативності – предикативності нового типу, мови ж – до мовлення, але мовлення якісно нового, відмінного від первісного.

Перспективним до вирішення у подальших наукових розвідках вважаємо верифікацію положень про онтологічно зумовлену системність відношень між різновидами ВЧ/НП та реченням на основі діахронічного дослідження англійської, української та інших мов.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Публікації у фахових виданнях України

1. *Образцова О. В.* Непредикатно-структуровані висловлення як об'єкт дослідження (теоретичний аспект) / О. В. Образцова // Українське мовознавство : Міжвідомчий науковий збірник. – Випуск 11, Київ : вид-во Київського нац. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка, 2011. – С. 216-218.
2. *Образцова О. В.* Функционирование не-предикатно-структурированных высказываний в современной англоязычной художественной прозе / О. В. Образцова // Мова і культура (Науковий щорічний журнал). – Випуск 15. – Т. VI (160). – Київ : Видавничий дім Д. Бураго, 2012. – С. 85-92.
3. *Образцова О. В.* К проблеме классифицирования не-предикатно-структурированных высказываний, функционирующих в современной англоязычной прозе / О. В. Образцова // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во нац. ун-ту «Острозька академія». – Вип 35. – 2013. – С. 260-262.
4. *Образцова О. В.* Классификация не-предикатно-структурированных высказываний по коммуникативному типу предложения / О. В. Образцова // Науковий вісник Східноєвропейського нац. ун-ту ім. Л. Українки. Серія «Філологічні науки. Мовознавство». – Вип. 20. – 2013. – С. 221-226.
5. *Образцова О. В.* Динамика распределения в тексте не-предикатно-структурированных высказываний (на материале современной англоязычной художественной прозы) / О. В. Образцова // Науковий вісник Південноукраїнського нац. пед ун-ту. – Лінгвістичні науки. – Вип. 16. – 2013. – С. 174-180.
6. *Образцова О. В.* Структурні та змістові характеристики стверджувально-заперчувальних слів-речень як різновиду висловлень з частковою або нульовою предикацією / О. В. Образцова // Вісник Міжнар. гуманіт. ун-ту. серія : Філологія. 2014. – № 8. – Т.1.– С. 145-149.

7. Турмис О. В. Nominative Utterances Of Partial Or Zero Predication In The 21st Century Artistic Discourse / О. В. Турмис // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. Зб. наук. пр. – № 22. – Одеса: Астропринт, 2016. – С. 21-25.

8. Турмис О. В. Висловлення з частковою або нульовою предикацією в еволюції діалектичного взаємозв'язку мислення, мови та мовлення / О. В. Турмис // Новітня філологія. – 2017. – 52. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – С. 23-34.

Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав

9. Образцова О. В. Классифицирование непредикатно-структурированных высказываний / О. В. Образцова // Наука – основа инновационного развития современного общества: сб. научн. тр. молодых специалистов, аспирантов, магистров и студентов / [отв. ред.: М. А. Згурян]. – Тирасполь: Литера, 2013. – С. 354-357. – (Научное издание Московской академии экономики и права «МАЭП»: Тираспольский филиал)

10. Образцова О. В. Однословное предложение как разновидность непредикатно-структурированных высказываний / О. В. Образцова // Проблемы современной науки: сб. научн. тр.: Вып. 8. – Ч. 2. – Ставрополь: Логос, 2013. – С. 9-16.

11. Образцова О. В. Неструктурнопредикатные высказывания как элемент современного англоязычного дискурса: вариативность интерпретации / О. В. Образцова // Слово, высказывание, текст в когнитивном, прагматическом и культурологическом аспектах : материалы VII Междунар. науч. конф., Челябинск, 21–23 мая 2014 г. / [отв. ред. Л. А. Нефедова]. – Челябинск: Энциклопедия, 2014. – С. 325-329.

Публікації у колективних монографіях

12. Образцова О. В. Висловлення з частковою або нульовою предикацією в системі сучасної англійської мови (на матеріалі художньої прози XXI століття): Монографія / О. В. Образцова, О. М. Образцова. – Одеса: Освіта України, 2015. – 262 с.

Публікації у збірниках наукових праць

13. Образцова О. В. Предикативность как конституирующий признак предложения-высказывания / О. В. Образцова // Наукові записки Міжнародного гуманітарного ун-ту: [зб. наук. пр.]. – Вип. 16, Одеса: Міжнар. гуманіт. ун-т, 2012. – Вип. 16. – С. 286-289.

14. Образцова О. В. Не-предикатно-структурированные высказывания: принципы классифицирования / О. В. Образцова // Современная филология: теория и практика: тез. докл. Междунар. научно-практ. интернет-конф.,

Одесса, 18 ноября 2012 г. / [редкол.: И. В. Ступак (отв. ред.) и др.]. – Одесса: Фенікс, 2012. – С. 114-115.

15. *Образцова О. В.* Слово-предложение как разновидность не-предикатно-структурированных высказываний / О. В. Образцова // Матеріали Міжнар. наук. конф. “Перші Почепцовські читання” Київ, 25–27 вересня 2013 р. – Київ: КНЛУ, 2013. – С. 151-153.

16. *Obraztsova O.* Non-Predication-Structured Utterances As a Translation Challenge / O. Obraztsova // Наукові записки Міжнар. гуманіт. ун-ту: Серія: Філологія [зб.]. – Одеса: Міжнар. гуманіт. ун-т, 2013. – Вип. 20. – С. 49-50.

Публікації навчально-методичного характеру

17. *Образцова О. В.* Типологічні характеристики й ознаки нульової предикації в англійській та українській мовах: Методичні вказівки для самостійної роботи студентів філологічних факультетів – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського, 2015. – 19 с.

18. *Турмис О. В.* Конкретно-мовні особливості висловлень з частковою та нульовою предикацією в англійській та українській мовах: Методичні вказівки для студентів філологічних факультетів – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського, 2016. – 24 с.

АНОТАЦІЯ

Турмис О. В. Висловлення з частковою або нульовою предикацією.
– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» МОН України. – Одеса, 2017.

Дослідження визначає місце в системі синтаксису сучасних англійської та української мов і статус фрагментів мовлення, в яких структура предикації є експлікованою у неповному вигляді або абсолютно відсутня – висловлень з частковою або нульовою предикацією (ВЧ/НП).

ВЧ/НП комплексно проаналізовані та схарактеризовані як одно- або багатокomпонентні мовленнєві одиниці відновлюваного (еліпсис, парцелят) або невідновлюваного (вокатив, комунікема, зов, слово-речення Так/Ні) типу. В роботі описано особливості функціонування ВЧ/НП в автентичній англійській та україномовній художній прозі XXI ст., змодельовано структуру, встановлено референційні та комунікативно-прагматичні характеристики їх змісту, на основі систематизації яких визначено синтаксичний статус ВЧ/НП як одиниць мовлення – висловлень. Виявлений у досліджуваних мовах ізоморфізм більшості структурних та змістових параметрів ВЧ/НП, встановлена дослідженням кореляція характеристик різновидів ВЧ/НП між

собою та відносно речення-моделі (одиниці мови) засвідчують системність їх відношення як елементів єдиної *мовно-мовленнєвої парадигми*.

Ключові слова: висловлення, речення, структура предикації, еліпсис, парцеляція, комунікема, мовно-мовленнєва парадигма.

АННОТАЦІЯ

Турмис О. В. Высказывания с частичной или нулевой предикацией.
– Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.15 – общее языкознание. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского» МОН Украины. – Одесса, 2017.

Диссертация посвящена исследованию *высказываний с частичной или нулевой предикацией* (ВЧ/НП) – пунктуационно завершенных речевых фрагментов, объединяющей характеристикой которых является полное отсутствие или лишь частичная эксплицированность структуры предикации.

С целью определения места и роли таких синтаксических построений в современных английском и украинском языках на основе изучения функционирования ВЧ/НП в англо- и украиноязычной художественной прозе XXI века, комплексно рассмотрены и сопоставительно описаны их структурные, семантические и коммуникативно-прагматические параметры.

ВЧ/НП в работе классифицированы с точки зрения их формы как одно- или многокомпонентные (одно-/многословные), восполняемые или невосполняемые до полного предложения (структуры предикации). Для каждой разновидности ВЧ/НП установлены структурные модели, выявлены референционная и прагматико-коммуникативная семантика. По комплексу характеристик ВЧ/НП признаны единицами речи – высказываниями.

Выявлены, систематизированы и описаны общие для двух языков и дифференциальные параметры структуры, содержания и функционирования ВЧ/НП. Установлено, что подавляющее большинство структурных характеристик, особенностей употребления в современной художественной англоязычной и украиноязычной прозе, практически, все характеристики референциальной семантики ВЧ/НП являются изоморфными для исследованных языков. Алломорфизм выявлен в неодинаковой частотности употреблений в текстах отдельных разновидностей ВЧ/НП – например, в украиноязычных текстах доминирование ВЧ/НП восполняемого типа (традиционно известных как «определенно-, неопределенно-личные предложения»); для украинского языка характерен также более широкий спектр лексического наполнения разновидностей ВЧ/НП, значительное разнообразие индивидуальных моделей многокомпонентных ВЧ/НП невосполняемого типа.

Теоретически обосновано выявленную в ходе исследования зависимость формы ВЧ/НП и полного предложения-высказывания от алгоритма восприятия и интерпретации референтой ситуации индивидуальным и коллективным сознанием коммуникантов, а также степени последующего

абстрагирования от неё. Исследованием установлена характерная в равной степени обоим языкам корреляция структурно-семантических характеристик разновидностей ВЧ/НП и предложения (структуры предикации, языковой модели). Это свидетельствует о системности отношений между типами ВЧ/НП и предложения-модели (единицы языка). Системность выявленных отношений представлена как линейная последовательность: ВЧ/НП-восклицание, номинативные ВЧ/НП (именные / отглагольные / так называемые «субстраты»), полное предложение-высказывание (единица и языка и речи; базовая модель, структура предикации), ВЧ/НП других разновидностей: парцелляты, эллиптические, коммуникемы, зовы, Да/Нет.

Данная последовательность отражает закономерности и алгоритм познания окружающего мира сознанием человека-коммуниканта: от простого созерцания через мысленное вычленение и структурирование фрагмента окружения как объекта наблюдения к его теоретическому осмыслению – осознанию ментального образа этого фрагмента как суждения, которое вербализуется в речи в виде предложения. Следующим этапом данного процесса является речевое варьирование формы высказывания на основе осознанного суждения и его типической (модельной) вербализации. Таким образом, представленная последовательность имеет онтологическое основание. Поскольку полное предложение является двуединой сущностью – единицей языка и единицей речи, а разновидности ВЧ/НП являются единицами речи, их совокупная последовательность как элементов единой системы представляет собой синтаксическую парадигму «язык-речь».

Подтвержден тезис теории логико-грамматической динамики о цикличности взаимодействия триады языка, речи и мышления: «первичная предикативность – предикация – современная форма предикативности» // «первичная (синкретичная) речь – язык – современная речь».

Ключевые слова: высказывание, предложение, структура предикации, эллипсис, парцелляция, коммуникема, синтаксическая парадигма «язык-речь».

SUMMARY

Turmis Olga V. Utterances of Partial or Zero Predication. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.15 – General Linguistics. – The State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky” of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Odesa, 2017.

The research studies Utterances of Partial or Zero Predication (UP/ZP), selected consecutively from English and Ukrainian fiction, in order to determine the UP/ZP syntactic status and reveal the role and place of such syntactic constructions in Modern English and Ukrainian.

The UP/ZP types are characterized as single or multi-component, renewable or non-renewable up to a complete predication-structured sentence. For each of the respective UP/ZP types (ellipses, segmentation, word-sentence, vocative, communicative, attention-caller, etc.) we model their structure, explore and

identify their semantics (referential, pragmatic and communicative). The UP/ZP related features are comprehensively described, compared and systematized, and stated as either common to both English and Ukrainian or language-specific. All UP/ZP types are defined as units of speech. The research reveals clear evidence of a systematic relationship between the UP/ZP types and the sentence. Thus it is concluded that the UP/ZP types and the predication-structured sentence constitute a language-speech paradigm.

Key words: utterance, sentence, structure of predication, ellipsis, segmentation, communicative, language-speech paradigm.